

วารสารชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพครู

ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2566) หน้า 140 - 160

Journal of Teacher Professional Learning Community (JTPLC)

Vol. 3, No. 2, pp. 140 - 160, May – August 2023

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/jtplc>

การเรียนรู้แบบผสมผสานในวิถีชีวิตใหม่ของเด็กปฐมวัย Blended Learning as a New Normal in Young Children

ศิริธร สุตตานนท์

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

Siridhara Soottanon

Faculty of Education, Nakhon Phanom University, Thailand

*Corresponding author: siridhara.soottanon@gmail.com

Received: 05 Apr 2023

Revised: 17 Jul 2023

Accepted: 30 Jul 2023

บทคัดย่อ

การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) เป็นอีกหนึ่งรูปแบบการศึกษาที่ได้รับความนิยมในสถานการณ์ปัจจุบันที่เทคโนโลยีเริ่มเข้ามามีบทบาทในฐานะเป็นสื่อกลางในการส่งต่อข้อมูล ความรู้ ทักษะไปยังผู้เรียนได้อย่างไม่จำกัด อีกทั้งด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ที่ยังคงทวีความรุนแรงจนทำให้สังคมเกิดวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเดิมในสังคมให้เปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบอื่น จนทำให้วงการการศึกษาต้องมีการปรับตัวไปสู่การจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสาน โดยนำรูปแบบการเรียนรู้แบบเผชิญหน้า (Face-to-Face Learning) ผสมกับการเรียนการสอนแบบออนไลน์ (Online Learning) การจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา จากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่าการเรียนรู้แบบผสมผสานส่วนใหญ่จะพบในผู้เรียนในระดับสูง สามารถดูแลตัวเองและมีความรับผิดชอบในการเรียนออนไลน์ด้วยตนเอง และผู้เรียนที่จัดการศึกษาในรูปแบบนี้ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจและเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังเป็นเรื่องท้าทายที่จะจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในเด็กปฐมวัย เนื่องจากผู้เรียนยังไม่สามารถควบคุมการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากนัก ดังนั้น การจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) สำหรับเด็กปฐมวัย สามารถจัดได้ในรูปแบบของการบูรณาการผ่านการเล่นและการทำกิจกรรมที่เหมาะสมตามวัย เนื่องจาก ช่วงปฐมวัยเป็นช่วงโอกาสที่สำคัญในการพัฒนาทักษะสมอง หรือ EF (Executive Function)

คำสำคัญ: การเรียนรู้แบบผสมผสาน, วิถีใหม่, ปฐมวัย, การพัฒนาทักษะสมอง

Abstract

Blended learning is one of the popular instructional models in the digital era where technology play role of unlimitedly connecting information, knowledge, and skills to students. Blended learning is mixed up between face-to-face learning and online learning. Additionally, the situation of covid-19 pandemic is speeding up society to use digital technology as new normal. The new normal in education, then, is blended learning that face-to-face and online learning is mixed up for learning activities as normal. Online learning could provide appropriate learning for students during covid-19 pandemic. Literatures suggested that blended learning was usually organized in higher education that learners had self-regulation for online learning. Interestingly, blended learning could foster learners to get high achievement. And most of them were satisfied with blended learning. However, it is challenging to provide blended learning in early childhood because young children have difficulty regulating themselves for online learning. Blended learning in early childhood, therefore, probably is mixed with playing and learning activities related to their ages. This idea of mixing up is important because early childhood students need to do activities for executive function.

Keywords: Blended learning, new normal, early childhood, executive function

บทนำ

ในอดีตครอบครัวไทยมีลักษณะของครอบครัวขยายหรือครอบครัวใหญ่ ประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ลูก ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้อง และให้อ่านาจากผู้ชายหรือสามีเป็นผู้นำครอบครัวมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดู ผู้หญิงมีหน้าที่อบรมดูแลบุตรและปฏิบัติงานบ้านต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันผู้หญิงในฐานะภรรยาเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในการช่วยทำงานนอกบ้าน (ประทุม ฤกษ์กลาง, 2545 อ้างถึง ยนต์ ชุ่มจิต, 2538) ซึ่งความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การหลั่งไหลของวัฒนธรรมข้ามชาติ ทำให้ลักษณะของครอบครัวไทยปัจจุบันในยุคโลกาภิวัตน์มีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง โดยเฉพาะโอกาสของสตรีในการศึกษาและการประกอบอาชีพ บางครอบครัวสามีและภรรยาออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน ทิ้งบุตรไว้กับคนใช้หรือสถานรับเลี้ยงเด็ก ทำให้บุตรหลานขาดความรักและความอบอุ่นจากพ่อแม่ พ่อแม่ไม่ได้ให้การฝึกอบรมสั่งสอนลูกเหมือนแต่ก่อน ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นครูคนแรกของลูก ไม่ได้ปลูกฝังอบรมศีลธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่ดีเพื่อจะได้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม (สมพร เทพสิทธิ์า, 2538)

สภาพทางสังคมและสภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบัน การที่พ่อแม่จะต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน ทำให้พ่อแม่ต้องส่งลูกเข้าโรงเรียนหรือสถานรับเลี้ยงเด็กเร็วขึ้นกว่าเดิม ความต้องการในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยจึงเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ดังนั้นการจัดโรงเรียนอนุบาลหรือสถานรับเลี้ยงเด็กที่มีประสิทธิภาพจะช่วยแบ่งเบาภาระในการดูแลเด็กให้กับพ่อแม่ ช่วยในการแก้ปัญหาของสังคม อีกทั้งยังมีส่วนช่วยในการพัฒนาเด็กอย่างถูกต้องเหมาะสมตามพัฒนาการอีกด้วย (ศศิพันธุ์ เปี่ยมเปี่ยมสิน และคณะ, 2561)

ในสังคมยุคปัจจุบันท่ามกลางสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) สถานการณ์ทางการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การจัดการศึกษาในรูปแบบใหม่ที่มีความหลากหลายมากขึ้น ซึ่งสุวิมล มธุรส (2564) ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการศึกษาในระบบออนไลน์ในยุค New Normal COVID-19 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวคิดการบริหารจัดการการเรียนการสอนระบบออนไลน์ที่เหมาะสมในยุค COVID-19 ดังนี้ 1) แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนการสอนหลังโควิด-19 (Social Distancing) 2) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความปกติใหม่ (New Normal) และ 3) แนวคิดเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้ (Change Learning) โดยที่ผู้บริหารต้องมีการบริหารจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความปกติใหม่โดยมีแนวทางในการบริหาร ได้แก่ การเตรียมความพร้อมในการเรียนการสอนออนไลน์ด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยี การออกแบบหลักสูตรโดยคำนึงถึงความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน การระบาดของโรค COVID-19 ที่ส่งผลกระทบให้สถาบันการศึกษาทั่วประเทศถูกสั่งปิดเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรค ทำให้ทั้งนักเรียน นักศึกษา และอาจารย์ผู้สอน ต้องปรับตัวเข้าสู่การเรียนการสอนแบบออนไลน์เพื่อให้หลักสูตรยังคงดำเนินต่อไปได้อย่างไม่ขาดตอน

อนึ่ง ด้วยสถานการณ์ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาที่ยังระบาดอย่างรุนแรงมาจนถึงปัจจุบันและส่งผลกระทบโดยตรงต่อระบบการศึกษาของไทย ตลอดจนกระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบาย “โรงเรียนหยุดได้แต่การเรียนรู้หยุดไม่ได้” เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สถานศึกษาต่าง ๆ ไม่เว้นแม้กระทั่งระดับการศึกษาปฐมวัย จำเป็นต้องมีนโยบายในการจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนไม่หยุดนิ่งไปกับสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งรูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended learning) เป็นอีกรูปแบบการจัดการศึกษาหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนที่เหมาะสมกับสถานการณ์วิกฤตทางการศึกษาในปัจจุบัน

ความหมายของการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning)

รูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) เกิดขึ้นในการอภิปรายของหมู่ นักการศึกษาหลายครั้ง แต่มีการปรากฏชัดเจนครั้งแรกในปี ค.ศ.1960 จนถึงปลายปี ค.ศ.1990 ได้มีการขยายความระบอบการเรียนรู้แบบผสมผสานว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ใช้เทคโนโลยีที่หลากหลายและวิธีการสอนในการผสมผสานหลายวิธีเข้าด้วยกัน ในปี ค.ศ.2006 ได้มีการตีพิมพ์คู่มือการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานโดย Bonk และ Graham โดยเน้นการผสมผสานการเรียนรู้แบบตัวต่อตัวกับการเรียนการสอนผ่านคอมพิวเตอร์ (ทัศนีย์ ธราพร, 2563)

การเรียนรู้แบบผสมผสาน เป็นรูปแบบการสอนรูปแบบใหม่ภายใต้กระแสแห่งพัฒนาการด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เป็นรูปแบบของการบูรณาการปรับใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์กับการเรียนการสอนแบบปกติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ก้าวไกล เกิดทั้งประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพทางการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่ผสมผสานโมดูล (Module) การเรียนการสอนหลายรูปแบบเข้าด้วยกัน เป็นลักษณะของการผสมผสานการเรียนทางไกล (Distance Learning) ผ่านระบบเครือข่าย Online ร่วมกับการเรียนแบบเผชิญหน้า (Face to Face) ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการนั่งฟังบรรยายในชั้นเรียนปกติ ทั้งนี้จะให้ความสำคัญกับการเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมและถูกต้องตามจุดประสงค์การเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพการเรียนการสอน (จินตวิทย์ คล้ายสังข์, 2563)

ปัจจุบันมีผู้ใช้คำศัพท์คำว่า การเรียนการสอนแบบผสมผสาน หลายคำ เช่น Blended learning, hybrid learning, integrated learning, multi-method learning เป็นต้น แต่คำที่มีความหมายเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดคือ Blended learning และมีผู้ให้ความหมายของการเรียนการสอนแบบผสมผสานไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

ดริสคอล (Driscoll, 2002) นิยามความหมายของการเรียนการสอนแบบผสมผสานออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1. เป็นการรวมหรือผสมโหมดของเทคโนโลยีด้านเว็บเบส ห้องเรียนเสมือน สถานที่อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ร่วมกัน วิดีโอเรียลไทม์ เสียง และข้อความ ไปสู่เป้าหมายของการศึกษา
2. รวมทฤษฎีการจัดการศึกษาที่หลากหลายได้แก่ กลุ่มพฤติกรรมนิยม กลุ่มปัญญานิยม และกลุ่มพุทธิปัญญานิยม นำไปสู่จุดมุ่งหมายทางการศึกษา
3. การรวมเอาเทคโนโลยีการสอนร่วมกับงาน ภาระหน้าที่ปัจจุบัน ให้เกิดความสอดคล้องประสานกันของการเรียนรู้และการทำงาน

สมิทธิ์ (Smith, 2001) ให้นิยามของการเรียนบนเว็บแบบผสมผสานว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนทางไกลใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต ข้อความเสียง และการประชุมทางโทรศัพท์ เป็นต้น ผสมผสานกับการจัดการศึกษาแบบดั้งเดิม (Traditional Education) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Coil and Moonen (2001) ที่กล่าวว่า การเรียนบนเว็บแบบผสมผสานเป็นการผสมผสานระหว่างการเรียนแบบเผชิญหน้ากับการเรียนแบบออนไลน์เข้าด้วยกัน ซึ่งมีทั้งส่วนประกอบที่เป็นการเรียนในห้องเรียนและการเรียนแบบออนไลน์ โดยใช้จุดเด่นของการเรียนแบบออนไลน์เติมเต็มช่องว่างของการเรียนในห้องเรียน

อัลเลน และ ซีแมน (Allen and Seaman, 2010) อธิบายว่าการเรียนการสอนแบบผสมผสานเป็นการเรียนที่ผสมกันระหว่างการเรียนแบบเผชิญหน้าและการเรียนออนไลน์โดยนำเสนอเนื้อหาส่วนใหญ่ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เช่น การสนทนาออนไลน์ และยังคงมีส่วนที่ให้ผู้เรียนและผู้สอนพบปะกันโดยมีสัดส่วนในการนำเสนอเนื้อหาผ่านระบบออนไลน์อยู่ระหว่างร้อยละ 30-79 ของเนื้อหาการเรียนทั้งหมด

มนต์ชัย เทียนทอง (2549) กล่าวว่า การเรียนการสอนแบบผสมผสานหมายถึง การบูรณาการระหว่างการเรียนรู้แบบเผชิญหน้าในชั้นเรียนโดยมีผู้สอนเป็นผู้นำกับการเรียนรู้แบบออนไลน์ ซึ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีการสื่อสาร เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพสูงสุด

เนาวนิตย์ สงคราม (2553) ได้นิยามว่าการเรียนการสอนแบบผสมผสานเป็นการเรียนการสอนโดยการใช้แบบการเผชิญหน้า (Face-to-Face) และการเรียนรู้ผ่านออนไลน์ (Online Learning)

ไพฑูรย์ กานต์ธัญลักษณ์ (2557) ได้นิยามว่าเป็นการจัดการเรียนบนเว็บแบบผสมผสานตามแนวคิดการผสมผสานเทคโนโลยีการเรียนการสอนทุกรูปแบบกับการสอนในชั้นเรียนแบบดั้งเดิมที่มีการเผชิญหน้าระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนเข้าด้วยกัน โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นการปฏิสัมพันธ์จากการเรียนออนไลน์ผ่านระบบเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการเรียนแบบดั้งเดิม

จากความหมายดังกล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) หมายถึง การเรียนการสอนที่เน้นการบูรณาการระหว่างการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนแบบเผชิญหน้ากับการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เพื่อเติมเต็มช่องว่างทางการเรียนรู้และเน้นประสิทธิภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ลักษณะของการเรียนรู้แบบผสมผสาน

การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) เป็นการบูรณาการ Online learning และ Face-to-Face meeting เข้าด้วยกัน ข้อสมมติฐานของการเรียนรู้ลักษณะนี้ คือ 1) ผู้เรียนจะมีปฏิสัมพันธ์และร่วมมือกันอย่างลึกซึ้ง และ 2) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มที่มีการจัดวางการทำงานกลุ่มเป็นอย่างดีด้วยการนำเทคโนโลยีเข้ามา

ช่วยก่อนและ/หรือหลังจากมี Face-to-Face learning แล้วก็ได้ ซึ่งอัญชลี ศรีรุ่งเรือง (2558) ได้สรุปลักษณะการเรียนรู้แบบผสมผสานไว้ว่า

1. เรียนรู้จากสารสนเทศการเรียนรู้แบบนี้ เป็นระดับเบื้องต้นล่างสุด กล่าวคือแต่ละคนสามารถเรียนรู้ได้เองจากการอ่านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเอกสารอ้างอิงหรืออะไรก็ตาม
2. เรียนรู้จากการโต้ตอบ ตัวอย่างการเรียนรู้ลักษณะนี้คือการใช้ multimedia, Computer – Based Training (CBT) หรือ Web – Based Training (WBI) เพื่อตรวจสอบตัวเอง
3. เรียนรู้จากสังคมย่อย เป็นการแบ่งปันความรู้ ปรัชญาหรือกัน ติดต่อกันทางกระดานข่าวหรือห้องเรียนเสมือน
4. เรียนรู้จากการเข้าพบปะเผชิญหน้ากัน ระดับจะเป็นระดับสูงสุด ต้องมี Face-to-Face หรือ get together หรือ motoring นั่นเอง

Blended Learning ต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้ง 4 ระดับ โดยที่ e-Learning สามารถให้การสนับสนุนเพียงระดับที่ 1-3 เท่านั้น ดังนั้น การเรียนการสอนแบบที่ต้องมีผู้บรรยายหรือผู้คุมเวิร์คช็อปนั้นยังคงต้องต้องมีอยู่อย่างแน่นอน แต่ e-Learning จะเป็นแนวทางอีกแนวทางหนึ่งที่เสริมการเรียนรู้ให้สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น ปัจจุบันความแพร่หลายของเทคโนโลยีขั้นสูงในหลายประเทศทำให้การเรียนแบบผสมผสานมักจะหมายถึงการรวมเอา e-Learning หรือ mobile-learning เข้ากับทรัพยากรทางการศึกษาอื่น ๆ เช่น การเรียนรู้ในชั้นเรียน การเรียนกับสื่อออฟไลน์ เป็นต้น

รูปแบบของการเรียนรู้แบบผสมผสาน

จินตวิทย์ คล้ายสังข์ และ ประกอบ กรณีกิจ (2552) กล่าวถึงการเรียนแบบผสมผสานมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วน คือ 1) บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ (Courseware) 2) ระบบจัดการการเรียนรู้ (Learning Management System) 3) การติดต่อสื่อสาร (Communication) และ 4) การประเมินผลการเรียน (Evaluation) ซึ่งเมื่อนำ 4 องค์ประกอบมาประกอบเข้าด้วยกันแล้วระบบจะทำงานประสานกันได้อย่างลงตัว โดยต้องคำนึงถึงความสามารถและบริการอินเทอร์เน็ตตลอดจนศาสตร์ด้านการศึกษา เพื่อบูรณาการการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม

จินตวิทย์ คล้ายสังข์ (2563) สรุปรูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) เป็นการบูรณาการการเรียนรู้แบบ Online Learning กับ Face-to-Face Learning เข้าด้วยกัน โดยมีองค์ประกอบคือ

1. วิธีการสอน โดยผู้เรียนจะมีปฏิสัมพันธ์และร่วมมือกันที่ลึกซึ้งจากการเข้าร่วมกิจกรรม

2. การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วย ก่อน และ/หรือหลังจากมีการ Face-to-Face Learning แล้ว เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพและความรวดเร็วในการทำงานกลุ่ม อาจมีการปฐมนิเทศ แนะนำ ชี้แจง ก่อนเรียนทาง Web Conference

สายชล จินโจ (2550) กล่าวถึงรูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการหลัก ได้แก่

1. ประเภทออฟไลน์ หมายถึง เทคโนโลยีนวัตกรรมและวิธีการใช้ในการเรียนรู้แบบผสมผสานที่เน้นการใช้งานเพียงลำพังเฉพาะผู้เรียนเพียงคนเดียว ไม่ได้ต่อเชื่อมกับผู้สอนหรือผู้เรียนคนอื่นในขณะเวลาดังกล่าว แบ่งออกเป็น 5 อย่างได้แก่

1.1 สถานที่เหมาะสมในการเรียนรู้ หรือการเรียนรู้ในที่พักอาศัย

1.2 การสอนเสริมแบบเผชิญหน้า (Face-to-Face Tutoring) ได้แก่ การสอนเสริมการให้คำแนะนำ หรือการให้คำปรึกษาที่กระทำในลักษณะเผชิญหน้า

1.3 การเรียนรู้ในชั้นเรียน ได้แก่ การเรียนรู้ในชั้นเรียนปกติ การสัมมนา การศึกษาในสถานการณ์จำลอง การปฏิบัติ และการประเมินผล เป็นต้น

1.4 สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ เอกสาร หนังสือ วารสาร รายงาน และบทความ เป็นต้น

1.5 สื่อกระจายเสียง ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ วีดิทัศน์ ซีดีรอม เป็นต้น

2. ประเภทออนไลน์ หมายถึง เทคโนโลยีนวัตกรรม และวิธีการที่ใช้ในการเรียนรู้แบบผสมผสานที่มีการใช้งานร่วมกันหลายคน ทั้งผู้สอน ผู้เรียน ผู้สอนเสริม หรือที่เกี่ยวข้องโดยการต่อเชื่อมเข้าด้วยกันผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต แบ่งออกเป็น 6 อย่างได้แก่

2.1 การเรียนรู้แบบออนไลน์ ได้แก่ e-Learning

2.2 การสอนเสริมแบบอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ e-Coaching, e-Motoring เป็นต้น

2.3 การเรียนรู้แบบร่วมมือ ได้แก่ e-Learning, Video Conferencing

2.4 การจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ ได้แก่ ระบบการบริหารจัดการบทเรียน ระบบบริหารจัดการเนื้อหา ระบบบริหารจัดการแบบทดสอบ และระบบบริหารจัดการนำส่งบทเรียน เช่น เหมืองข้อมูล ระบบผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น

2.5 เว็บ ได้แก่ เว็บช่วยสอน และเครื่องมือที่มีบริการอยู่บนเว็บ ได้แก่ การสนทนาผ่านเครือข่าย การประชุมทางไกลผ่านเครือข่าย การสนทนาผ่านเว็บ เป็นต้น

2.6 การเรียนรู้ผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์แบบพกพา ได้แก่ บทเรียน M-Learning บน PDA หรือโทรศัพท์มือถือ เป็นต้น

อีกทั้งได้กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานไว้ 6 แนวทาง ดังนี้

1. การบูรณาการระหว่างสถานศึกษากับบ้านพัก ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งเน้นการจัดการศึกษาที่ครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ นอก ระบบ และตามอัธยาศัย

2. การบูรณาการระหว่างเนื้อหาสาระกับกระบวนการเรียนรู้ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายตามเนื้อหาสาระ

3. การบูรณาการระหว่างเนื้อหาภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติ โดยวางแผนการจัดสัดส่วนของการเรียนรู้ภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติให้กลมกลืนกัน

4. การบูรณาการระหว่างการพัฒนาความรู้กับการพัฒนาจิตพิสัย ได้แก่ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความสุนทรีย์ และความซื่อสัตย์

5. การบูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ พร้อมกันหลายสาขาวิชา

6. การบูรณาการแบบรวม โดยการผสมผสานทุกรูปแบบเข้าด้วยกัน

คาร์แมน (Carman, 2005) สรุปองค์ประกอบของการเรียนรู้แบบผสมผสาน ไว้ดังนี้

1. เหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เป็นลักษณะของการเรียนรู้ที่เรียกว่า “การเรียนรู้แบบประสานเวลา” จากเหตุการณ์จริงหรือสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนในช่วงเวลาเดียวกัน

2. การเรียนเนื้อหาแบบออนไลน์ เป็นลักษณะการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามสภาพความพร้อมหรืออัตราการเรียนรู้ของแต่ละคน

3. การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เป็นสภาพการณ์ทางการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถสื่อสารข้อมูลร่วมกันกับผู้อื่นจากระบบสื่อออนไลน์

4. การวัดและประเมินผล ต้องมีการประเมินผลความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ของผู้เรียน ทุกระยะนับตั้งแต่การประเมินผลก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาการเรียนรู้ให้ดีขึ้น

5. วัสดุประกอบการอ้างอิง อาจเป็นลักษณะของการสืบค้นข้อมูลในระบบ Search Engine จาก PDA, PDF Downloads เป็นต้น

หรือลักษณะ บานชีน (2549 อ้างถึง The Training Place, 2004) เสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานโดยพัฒนาจากรูปแบบการออกแบบระบบการเรียนการสอน ADDIE ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นวิเคราะห์และวางแผน (Analysis and Planning)

2. ขั้นการออกแบบ (Design Solutions)

3. ขั้นการพัฒนา (Development)

4. ขั้นการนำไปใช้ (Implementation)

5. ขั้นประเมินผล (Evaluation)

มนต์ชัย เทียนทอง (2549) ได้จำแนกรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานได้ 4 รูปแบบ ได้แก่

1. แบบหลอมรวม เป็นรูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานที่หลอมรวมศาสตร์ที่ใช้เข้าไปด้วยกันเป็นกลุ่มอย่างกลมกลืน โดยไม่แบ่งแยกการเรียนรู้แต่ละอย่าง แต่จะจัดการเรียนรู้อย่างหลอมรวมกลมกลืนกันในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกัน

2. แบบคู่ขนาน เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ดำเนินหลาย ๆ วิชาคู่ขนานกันไป หากเป็นการเรียนการสอนในชั้นเรียน จะหมายถึง การที่ผู้สอนหลาย ๆ คนวางแผนการสอนร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน แต่ต่างคนต่างสอน ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้จากหลากหลายวิชาที่ประสานกลมกลืนกัน

3. แบบสหวิทยาการ เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่คล้ายกับแบบคู่ขนาน แต่แตกต่างกันที่ผู้สอนหลาย ๆ คนจะวางแผนให้ผู้เรียนทำโครงการร่วมกัน โดยเชื่อมโยงสาขาวิชาต่าง ๆ อย่างกลมกลืน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์องค์ความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ร่วมกัน

4. แบบข้ามวิทยาการ เป็นรูปแบบที่ผู้สอนหลาย ๆ คนร่วมกันวางแผนการสอนด้วยกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นตลอดเวลาเพื่อจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนกลุ่มเดียวกัน

ธอน (Thorne, 2003) แบ่งองค์ประกอบการเรียนบนเว็บแบบผสมผสานเป็น 12 กลุ่ม โดยจัดเป็น 2 องค์ประกอบหลักได้แก่ องค์ประกอบออฟไลน์ 6 กลุ่ม และองค์ประกอบออนไลน์ 6 กลุ่ม ดังนี้

1. องค์ประกอบแบบออฟไลน์ ประกอบด้วย 6 กลุ่มได้แก่

1.1 การเรียนในที่ทำงาน ประกอบด้วย ผู้จัดการเรียนการสอนต้องเป็นผู้พัฒนาการเรียนการสอน การเรียนรู้ในขณะปฏิบัติงาน การฝึกงาน การติดตามผล การมอบหมายงาน การตรวจงานที่มอบหมาย

1.2 ผู้สอน ผู้ชี้แนะ หรือที่ปรึกษาในห้องเรียนแบบเผชิญหน้า ประกอบด้วย การสอน การชี้แนะ การให้คำปรึกษา การประเมินผลแบบ 360 องศา

1.3 ห้องเรียนแบบดั้งเดิม ประกอบด้วย การสอนแบบบรรยายหรือการนำเสนอ การนำเสนอเนื้อหาบทเรียน การฝึกปฏิบัติการ การสัมมนา การแสดงบทบาทสมมติ สถานการณ์จำลอง การประชุม

1.4 สื่อสิ่งพิมพ์ ประกอบด้วย หนังสือ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ สมุดฝึกหัดวารสาร แบบบันทึกการเรียนรู้

1.5 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ประกอบด้วย ซีดีเสียง วิดีทัศน์ ซีดีรอม ดีวีดี

1.6 สื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์

2. องค์ประกอบออนไลน์ ประกอบด้วย 6 กลุ่มได้แก่

2.1 เนื้อหาการเรียนบนเครือข่าย ประกอบด้วย แหล่งทรัพยากรพื้นฐานสำหรับการเรียน การปฏิสัมพันธ์สำหรับเนื้อหาทั่วไป การปฏิสัมพันธ์สำหรับเนื้อหาเฉพาะด้านการสนับสนุนการเรียน สถานการณ์จำลอง

2.2 ผู้สอนอิเล็กทรอนิกส์ ผู้ชี้แนะอิเล็กทรอนิกส์ หรือที่ปรึกษาอิเล็กทรอนิกส์ ประกอบด้วย ผู้สอนอิเล็กทรอนิกส์ ผู้ชี้แนะอิเล็กทรอนิกส์ ผู้ให้คำปรึกษาอิเล็กทรอนิกส์ การให้ผลป้อนกลับแบบ 360 องศา

2.3 การเรียนรู้ร่วมกันแบบออนไลน์ ประกอบด้วย การร่วมมือแบบไม่ประสานเวลา ได้แก่ ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ กระดานประกาศ การร่วมมือแบบประสานเวลา ได้แก่ การพูดคุยโดยการพิมพ์ตัวอักษร การใช้ข้อมูลร่วมกัน การประชุมโดยใช้เสียง การประชุมผ่านวิดีโอ และห้องเรียนเสมือน

2.4 การจัดการความรู้แบบออนไลน์ ประกอบด้วย การสืบค้นโดยใช้ความรู้เป็นฐาน เทคโนโลยีเหมืองข้อมูล การจัดเก็บเอกสารและการค้นคืน การชักถามผู้เชี่ยวชาญ

2.5 เว็บไซต์ ประกอบด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการสืบค้นข้อมูลที่จัดเก็บอยู่ในเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เว็บไซต์ กลุ่มผู้ใช้งาน เว็บไซต์ด้านธุรกิจ

2.6 การเรียนผ่านอุปกรณ์เคลื่อนที่แบบไร้สาย ประกอบด้วย การเรียนผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์แบบแลปท็อป การเรียนผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์ขนาดพกพา การเรียนผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่

การออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน

การออกแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานให้ประสบผลสำเร็จในการจัดการเรียนรู้นั้น ต้องคำนึงถึงจุดประสงค์ของการเรียนที่กำหนดไว้ ระยะเวลาในการเรียน รวมถึงความแตกต่างของรูปแบบการเรียนรู้ และรูปแบบการคิดของผู้เรียนเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน การออกแบบบทเรียน และการประเมินผลการเรียน การเรียนรู้แบบผสมผสานทำให้ความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและเพื่อนผู้เรียนคนอื่น ทำให้ผู้เรียนและผู้สอนใกล้ชิดกันมากขึ้น ทำให้ผู้เรียนสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกันได้โดยสะดวก สามารถเข้าใจเพื่อนร่วมชั้นเรียนและเคารพเพื่อนร่วมชั้นเรียนมากขึ้น ส่งผลให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น นอกจากนี้ผู้เรียนยังได้รับผลป้อนกลับจากการเรียนได้โดยทันที (จินตวีร์ คล้ายสังข์, 2563) โดยมีผู้เสนอแนวทางในการออกแบบบทเรียนบนเว็บแบบผสมผสานประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์และการวางแผน

1.1 การวิเคราะห์ผู้เรียน การปฏิบัติการ องค์กร รูปแบบการเรียน และความต้องการของระบบเพื่อใช้พัฒนาหลักสูตร

1.2 วิเคราะห์ทรัพยากรที่สนับสนุนต่อการจัดกิจกรรมการเรียน

1.3 วิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน การวางแผน การนำไปใช้ การทดสอบ และการประเมินผล

1.4 การวิเคราะห์แผนงาน กระบวนการทำงาน การนำไปใช้ในภาพรวม

1.5 การวิเคราะห์ความต้องการขององค์กร

ขั้นที่ 2 การออกแบบ

2.1 กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้

2.2 การออกแบบให้ตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล

2.3 การออกแบบประเภทของการเรียนรู้

2.4 การออกแบบบริบทที่เกี่ยวข้อง

2.5 การออกแบบผู้เรียน ได้แก่ การเรียนด้วยการนำตนเอง การเรียนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน การเรียนแบบผู้ฝึกสอนและผู้เรียน และการเรียนแบบผู้ให้คำปรึกษากับผู้เรียน

ขั้นที่ 3 การพัฒนา

3.1 องค์ประกอบแบบไม่ผสมเวลา ได้แก่ ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ กระดานข้อความ เวทีเสวนา และการสนทนาแบบปฏิสัมพันธ์

3.2 องค์ประกอบผสมเวลา ได้แก่ การประชุมผ่านเสียง การประชุมผ่านวิดีโอ การประชุมผ่านดาวเทียม ห้องปฏิบัติการแบบออนไลน์ ห้องเรียนเสมือน การประชุมผ่านระบบออนไลน์ และการอภิปรายออนไลน์

3.3 องค์ประกอบแบบเผชิญหน้า ได้แก่ ห้องเรียนแบบดั้งเดิม ห้องปฏิบัติการ การประชุม การเรียนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน มหาวิทยาลัย ที่ปรึกษา กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ทีมสนับสนุน และการแนะนำในการเรียน

ขั้นที่ 4 การนำไปใช้

การนำระบบการเรียนรู้แบบผสมผสานไปใช้ต้องกำหนดประเด็นแนวทางการนำไปใช้ การวางแผนการนำไปใช้ การวางแผนการใช้เทคโนโลยี และการวางแผนในประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนำระบบการเรียนรู้แบบผสมผสานไปใช้ ได้แก่ ผู้เรียน เพื่อนร่วมชั้นเรียน ผู้สอน และสถาบันการศึกษา

ขั้นที่ 5 การประเมินผล

การวัดและประเมินผลสำหรับการเรียนรู้แบบผสมผสานทำโดยการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนโดยเทียบเกณฑ์มาตรฐาน

อัลวาเรซ (Alvarez, 2005) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการออกแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานประกอบด้วย 7 ขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายในแต่ละขั้นตอนการเรียนและพิจารณาลำดับขั้นตอนในการเรียน
2. การจัดกิจกรรมระหว่างการจัดการเรียนการสอน
3. กำหนดทักษะความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต้องรู้ก่อนการเรียน
4. กำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียน
5. การจัดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอน
6. การประยุกต์ใช้กลยุทธ์ในการจัดการเรียนการสอน
7. กำหนดกลยุทธ์ในการประเมินผล

เบอซิน (Bersin, 2004) ระบุว่า การนำการเรียนการสอนออนไลน์เข้ามาผสมผสาน ร่วมกับการเรียนในชั้นเรียนแบบดั้งเดิมนั้นจะต้องคำนึงถึงการออกแบบและกำหนดกิจกรรม 3 ประการได้แก่

1. การออกแบบและกำหนดกิจกรรมที่เป็นแบบฝึกหัดหรือการทบทวนความรู้ให้แก่ผู้เรียน
2. การออกแบบและกำหนดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้ร่วมกัน (Collaboration) เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม
3. การออกแบบและกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้หลักที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามที่ ได้ตั้งวัตถุประสงค์ได้

ระดับของการผสมผสานในการจัดการเรียนการสอน

สมาคมโคลน แห่งสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นองค์กรที่ส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือ แลกเปลี่ยนความรู้และการปรับปรุงการศึกษาผ่านระบบออนไลน์ได้จัดกลุ่มอัตราการใช้ระบบ ออนไลน์ในการเรียนการสอนเป็น 4 ระดับตามรูปแบบการเรียนการสอน (ไพฑูริย์ กานต์ธัญลักษณ์, 2557 อ้างถึง Allen and Seaman, 2010) ได้แก่

1. ระดับ 0% ไม่มีการใช้ออนไลน์เลย เป็นการเรียนแบบดั้งเดิม เป็นการสอนแบบ บรรยาย
2. ระดับ 1-29% ใช้เว็บเป็นส่วนสนับสนุน เป็นการเรียนการสอนแบบเผชิญหน้าที่ใช้ เทคโนโลยีเว็บเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการสอนวิชาที่เคยสอนเป็นปกติ
3. ระดับ 30-79% เป็นแบบผสมผสาน ที่ผสมกันระหว่างการเรียนแบบเผชิญหน้าและ การเรียนออนไลน์ ส่วนมากของเนื้อหาและกิจกรรมนำเสนอผ่านอินเทอร์เน็ต บางส่วนนำเสนอ แบบผู้สอนมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับผู้เรียนและระหว่างผู้เรียนด้วยกัน
4. ระดับ 80-100% เป็นการเรียนแบบออนไลน์หรือแบบ e-Learning เป็นการเรียนที่ นำเสนอเนื้อหาทั้งหมด หรือเกือบทั้งหมดผ่านอินเทอร์เน็ต โดยทั่วไปแล้วไม่มีการเรียนการสอน แบบปฏิสัมพันธ์โดยตรงในห้องเรียนเลย

นอกจากนี้ เกรแฮม (Graham, 2006) ยังได้จัดระดับของการจัดการเรียนการสอนแบบ ผสมผสานที่สามารถแบ่งได้ 4 ระดับดังนี้

1. การผสมผสานในระดับกิจกรรม จะเกิดขึ้นเมื่อมีการเรียนรู้แบบทั้งเผชิญหน้าและการ เรียนรู้โดยใช้สื่ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์

2. การผสมผสานในระดับหลักสูตร เป็นแนวทางหนึ่งในการผสมที่ส่งผลต่อการผสมผสานการเรียนรู้แบบเผชิญหน้ากันและกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สื่ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ โดยจะถูกนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร

3. การผสมผสานกันในระดับโปรแกรม เป็นการผสมผสานในระดับอุดมศึกษาที่เกิดขึ้นบ่อย เป็นการผสมผสานกันระหว่างการเรียนรู้แบบเผชิญหน้ากันและหลักสูตรแบบออนไลน์หรือรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ซึ่งจะถูกกำหนดโดยโปรแกรม

4. การผสมผสานกันในระดับสถาบัน เป็นการทำข้อตกลงกับองค์กรเพื่อจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน ในรูปแบบการเรียนรู้แบบเผชิญหน้ากันและกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สื่ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ต้องใช้ความพยายามอย่างมากเพื่อให้ผู้เรียนได้รับผลประโยชน์จากเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ทั้งสองแบบ ระดับความแตกต่างในการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานนั้นจะเป็นการตัดสินใจโดยผู้เรียน นักออกแบบ หรือผู้สอน

อัญชลี ศรีรุ่งเรือง (2558 อ้างถึง กนกพร ฉันทนารุ่งภักดิ์, 2548) ได้สรุปการแบ่งระดับการเรียนการสอนบนเว็บผสมผสานตามระดับการใช้สื่อการเรียนการสอนออนไลน์ไว้ ดังนี้

1. Informational ออนไลน์ 5-10% ใช้ชั้นเรียนมากกว่า e-Learning
2. Supplemental ออนไลน์ 5-10% เก็บสารสนเทศ เช่น เอกสาร การอ่านเอกสาร ประกอบ เอกสารประกอบการสอน การเชื่อมโยงไปยังเว็บไซต์ การติดต่อทางอีเมล
3. Blended ออนไลน์ 50-60% เป็นการเรียนในชั้นเรียน 50% และออนไลน์ 50% ใช้แทนการเรียนในชั้นเรียน ศึกษาสื่อออนไลน์แทนการฟังบรรยาย อภิปราย ทำแบบทดสอบแบบฝึกหัดออนไลน์
4. Distance ออนไลน์ 90-100% มีการเรียนในชั้นเรียนน้อยมากหรือไม่มีเลย เป็นโปรแกรมการเรียนออนไลน์เต็มรูปแบบ

สรุปได้ว่า จากรูปแบบระดับการผสมผสานดังกล่าวมาข้างต้น การเรียนรู้แบบผสมผสานนั้น จะใช้รูปแบบการเผชิญหน้าและออนไลน์แบบผสมผสานกันระดับ 30-70 % นั่นคือ ยังคงมีการเรียนการสอนในชั้นเรียนอยู่ด้วยควบคู่กับการเรียนออนไลน์ ไม่ใช่การเรียนออนไลน์ตลอดเวลาหรือเรียน 100%

การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในยุค NEW NORMAL

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2560) กล่าวถึงแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579 ว่า มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของประเทศเพื่อสร้างหลักประกันว่าเด็กปฐมวัยทุกคนจะได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนประถมศึกษา ทุกคนสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่มีคุณภาพและมีผลลัพธ์ทางการเรียนที่มีประสิทธิภาพ ทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาด้วยค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมและมีคุณภาพ ดังนั้น ครูในฐานะบุคคลด้านหน้าและเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาครูและเตรียมครูให้เข้าสู่วิชาชีพที่มีสมรรถนะสูง โดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนรู้ เพราะครูต้องพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเผชิญหน้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ท่ามกลางสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโรค COVID-19 ทำให้เกิดผลกระทบในวงกว้างต่อการใช้ชีวิตของผู้คนทั่วโลก การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตสู่ วิถีชีวิตใหม่ (New Normal) เป็นแนวทางที่หลายคนรับรู้โดยทั่วกันในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทุกด้านและมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนรูปแบบไป มาลี บุญศิริพันธ์ คณะกรรมการบัญญัติศัพท์นิเทศศาสตร์ราชบัณฑิตยสภาได้ระบุความหมายของคำว่า New Normal คือ ความปกติใหม่ ฐานวิถีชีวิตใหม่ หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีตอันเนื่องจากมีบางสิ่งมากระทบ จนแบบแผนและแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหมายล่วงหน้าได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคย รูปแบบวิถีชีวิตใหม่นี้ ประกอบด้วย วิธีคิด วิธีเรียนรู้ วิธีสื่อสาร วิธีปฏิบัติและการจัดการ การใช้ชีวิตแบบใหม่เกิดขึ้นหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงและรุนแรงอย่างโดยบังเอิญ ทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์ปัจจุบันมากกว่าจะดำรงรักษาวีถีดั้งเดิมหรือหวนหาถึงอดีต (สืบค้นออนไลน์, <https://news.thaipbs.or.th/content/292126>)

สถานการณ์การศึกษาของประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องการจัดการเรียนการสอนของผู้เรียน เนื่องด้วยผู้เรียนไม่สามารถไปโรงเรียนตามปกติ มาตรการปิดโรงเรียนเกิดขึ้นในหลาย ๆ ประเทศไม่เพียงแต่ในประเทศไทยเท่านั้น ความท้าทายในสถานการณ์เช่นนี้เปรียบดังเป็นการ “เปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส” ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้ดีกว่าเดิม มาตรการการเรียนรู้อย่างไทยไม่ควรปรับแค่กระบวนการเรียนรู้ในห้องเรียน แต่ต้องปรับใหญ่ทั้งระบบการเรียนรู้ที่ต้องสอดคล้องกันและเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ของเด็ก (แฟงกมล เพชรเกลี้ยง, 2563 อ้างถึง ภูษิมา ภูษิณวินวัฒน์, 2563) ดังนั้น สื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ได้แก่ ZOOM, GOOGLE MEET, FACEBOOK, LINE, GOOGLE CLASSROOM จึงมักถูกนำมาเป็นทางเลือก

สำหรับประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อตอบโจทย์การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมจะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักคิด เรียนรู้ ทำงาน แก้ปัญหา สื่อสาร และร่วมมือทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งปรับตัวและใช้ชีวิตในโลกอนาคตอย่างมีความสุข (ดิเรก อัคราต, 2563)

การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) เป็นกระบวนการเรียนรู้หนึ่งที่เข้ามามีบทบาทสำคัญท่ามกลางสถานการณ์ในปัจจุบันที่สถานศึกษาไม่สามารถเปิดเรียนได้ตามปกติ ซึ่งมนต์ชัย เทียนทอง (2549) ได้ให้ความหมายของการเรียนการสอนแบบผสมผสานไว้ว่า หมายถึง การบูรณาการระหว่างการเรียนรู้แบบเผชิญหน้าในชั้นเรียนโดยมีผู้สอนเป็นผู้นำกับการเรียนรู้แบบออนไลน์ ซึ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีการสื่อสาร เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพสูงสุด ดังนั้น การเรียนรู้แบบผสมผสานจึงเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้การเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่หยุดนิ่งไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ปัญหา ประกอบกับสังคมในยุคนี้เป็นยุคแห่งเทคโนโลยีและดิจิทัลที่ทันสมัย การนำเอาเทคโนโลยีที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้อาจมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลที่ดีเพิ่มมากขึ้น

การเรียนรู้แบบผสมผสานที่นำมาใช้กับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในเด็กปฐมวัย

ช่วงปฐมวัยเป็นช่วงโอกาสที่สำคัญในการพัฒนาทักษะสมอง หรือ EF (Executive Function) ซึ่งเป็นกระบวนการทางความคิดของสมองส่วนหน้า ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการคิด ความรู้สึก และการกระทำ โดยสมองส่วนนี้กำลังพัฒนามากที่สุด เป็นช่วงของการพัฒนาความสามารถในการคิด การจัดระเบียบตนเอง ซึ่งส่งผลต่อการยับยั้งชั่งใจ การคิดไตร่ตรอง การควบคุมอารมณ์ การยืดหยุ่นทางความคิด การใส่ใจจดจ่อ การวางแผน การตั้งเป้าหมาย ความมุ่งมั่น การจดจำ การเรียกใช้ข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดลำดับความสำคัญของเรื่องต่าง ๆ และการลงมือทำอย่างเป็นขั้นตอนจนสำเร็จ ทักษะสมอง (EF) จึงเป็นทักษะที่ต้องได้รับการฝึกฝนในชีวิตประจำวันของเด็กผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ หลากหลายที่เปิดโอกาสให้เด็กได้คิด ลงมือทำ เพื่อให้เกิดความพร้อม และมีทักษะที่สำคัญต่อชีวิตในอนาคต

การเล่น เป็นอีกกิจกรรมการแสดงออกของเด็กที่มีอิสระตามความต้องการ และตามจินตนาการสร้างสรรค์ ซึ่งสะท้อนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กในชีวิตประจำวัน การเล่นทำให้เกิดความสนุกสนาน ผ่อนคลาย และส่งเสริมพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็ก การเล่นของเด็กปฐมวัยจัดเป็นหัวใจสำคัญของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม การเล่นอย่างมีความหมายเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานที่ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก การเล่นจะเกิดการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน

การจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) สำหรับเด็กปฐมวัย สามารถจัดได้ในรูปแบบของการบูรณาการผ่านการเล่นและการทำกิจกรรมที่เหมาะสมตามวัย ครูผู้สอนอาจวางแผนการสอนโดยบูรณาการทั้งวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ศิลปะ ภาษา ดนตรี และการเคลื่อนไหวเข้าด้วยกัน เพื่อพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยในเด็กปฐมวัยนั้นต้องพึงระวังเรื่องระดับของการผสมผสานในการจัดการเรียนการสอนตามหลักการของ เกรแฮม (Graham, 2006) คือ การผสมผสานในระดับกิจกรรม จะเกิดขึ้นเมื่อมีการเรียนรู้แบบทั้งเผชิญหน้าและการเรียนรู้โดยใช้สื่ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และการผสมผสานในระดับหลักสูตร เป็นแนวทางหนึ่งในการผสมที่ส่งผลต่อการผสมผสานการเรียนรู้แบบเผชิญหน้ากันและกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สื่ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ โดยจะถูกนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร แต่ไม่สามารถใช้การเรียนการสอนแบบออนไลน์ได้ เนื่องจากข้อจำกัดด้านอายุและการมีสมาธิจดจ่อในการทำงานของเด็กปฐมวัย อีกทั้ง เด็กปฐมวัยยังต้องใช้การเรียนการสอนแบบกิจกรรม และการเล่นอยู่มาก เด็กปฐมวัยต้องการการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ได้ใช้ประสาทสัมผัสและการรับรู้ ผ่อนคลายอารมณ์ ได้ทำกิจกรรมที่ต้องใช้การสังเกต สำรวจ ทดลอง และค้นพบข้อเรียนรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งลักษณะการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยยังไม่เหมาะกับการเรียนออนไลน์แบบระดับสูง แต่สามารถใช้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทหรือเป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ได้ภายใต้การเรียนการสอนแบบเผชิญหน้าโดยมีครูผู้สอนเพื่อนร่วมชั้นเรียนเป็นผู้ร่วมจัดประสบการณ์การเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2564) ได้กำหนดรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ไว้จำนวน 5 รูปแบบ ดังนี้

1. On Site เรียนที่โรงเรียนตามปกติ แต่ให้มีมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ตามแนวทางที่ ศบค.กำหนด
2. On Air เรียนที่บ้านผ่าน DLTV (เหมาะสำหรับระดับอนุบาล-ม.3)
3. Online เรียนด้วยระบบ Video Conference หรือ Platform ต่าง ๆ โดยโรงเรียนดำเนินการจัดการเรียนการสอนเอง (เหมาะสำหรับระดับมัธยมศึกษา)

4. On Demand เรียนผ่านแอปพลิเคชัน หรือเรียนด้วย DLTV ผ่านช่องทางดังนี้ (เหมาะสำหรับระดับอนุบาล-ม.3) เช่น Application YouTube

5. On Hand สำหรับนักเรียนที่ไม่มีความพร้อมด้านอุปกรณ์การรับชม โดยการนำหนังสือแบบฝึกหัด ไปงานไปเรียนรู้ที่บ้าน ภายใต้ความช่วยเหลือของผู้ปกครองและครู

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) เป็นการจัดการเรียนรู้ในยุควิถีใหม่ (New Normal) ที่มีการนำเทคโนโลยีแบบการเรียนการสอนออนไลน์ (Online Learning) เข้ามาผสมผสานกับการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม หรือแบบเผชิญหน้า (Face-to-Face Learning) โดยมุ่งผลการพัฒนาผู้เรียนท่ามกลางสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่ว่า “โรงเรียนหยุดได้แต่การเรียนรู้หยุดไม่ได้”

ถึงแม้ว่าการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานจะเกิดขึ้นมานานแล้ว แต่ในประเทศไทยกลับยังไม่ได้ได้รับความนิยมแพร่หลาย อันเนื่องมาจากแนวคิดการสอนของประเทศไทยแต่เดิมนั้น เน้นการเรียนการสอนในห้องเรียน โรงเรียนเสียเป็นส่วนมาก มีเพียงส่วนน้อยหรือบางวิชาเท่านั้นที่จะนำเอาเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนการสอน แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีส่วนการผสมผสานในระดับน้อยถึงระดับไม่มีเลย ดังนั้น สถานการณ์ทางการศึกษาปัจจุบันประกอบกับวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) นับได้ว่าเป็นการพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาสหนึ่งในการปรับเปลี่ยนแนวคิด เทคนิค วิธีการสอนของครูไทยที่เน้นการสอนแบบดั้งเดิม ให้สามารถใช้เทคโนโลยีเข้ามาผสมผสานกับการเรียนการสอนแบบเผชิญหน้าเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดประสิทธิผลที่ดี กระบวนการเรียนรู้มีประสิทธิภาพทั้งในส่วนของผู้เรียนและครูผู้สอนด้วย

ในส่วนของการศึกษาปฐมวัย แม้ว่าการนำเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดของเด็กผ่านการเล่น แต่โดยสัดส่วนและความจำเป็นนั้น ผู้วิจัยมองว่า ยังไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างเต็มที่หรือให้สัดส่วนระหว่างการเรียนรู้แบบผสมผสานรวมกับการเรียนการสอนในชั้นเรียนได้ เนื่องด้วยข้อจำกัดของวัย สมาธิในการทำกิจกรรม การควบคุมตนเองของเด็กนั้นยังทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร ประกอบกับหลักการจัดประสบการณ์ของเด็กปฐมวัยนั้น ควรเน้นที่การเล่นเป็นหลัก และการปฏิบัติจริง การทดลอง การรับประสบการณ์จากครูผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นเรียนยังมีความจำเป็นอยู่มาก ดังนั้น เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างสมวัย การให้สัดส่วนของการเรียนรู้แบบผสมผสานจึงยังต้องผ่านการวางแผน การคิด การวิเคราะห์ และการบูรณาการจากครูผู้สอนในระดับปฐมวัยให้เหมาะสมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Bersin, J. 2004. **The blended learning book: Best practices, proven methodologies, and lessons learned**. San Francisco, Calif: Pfeiffer.
- Carman, Jared M. 2005. **Blended Learning Design: Five Key Ingredients**. Accessed August 7. Available from <http://www.agilantlearning.com/pdf/Blended%20Learning%20Design.pdf>
- Driscoll, Margaret. 2002. **Blended Learning : Let's get beyond the hype**. Accessed October 25. Available from https://www-07.ibm.com/services/pdf/blended_learning.pdf
- Graham, Charles R. 2006. **The Handbook of blended learning: Blended learning systems**. San Francisco, Calif: Pfeiffer.
- Smith, Judith. 2001. **Blended Learning : An old Friend Gets a New Name**. Accessed July 17. Available from <http://www.gwsae.org/excutiveupfate/2001/march/blended.html>
- จินตวิทย์ คล้ายสังข์ และประกอบ กรณีกิจ. 2552. “Pedagogy-based Hybrid Learning: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ.” **วารสารครุศาสตร์** 1 (กรกฎาคม-ตุลาคม): 93-108.
- จินตวิทย์ คล้ายสังข์. 2563. **สรุปบรรยายการอบรมเชิงวิชาการ เรื่อง การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning)**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- ดิเรก อัครชาติ. 2563. “การใช้เทคโนโลยีเสมือนจริงสำหรับการจัดการเรียนการสอนในยุค Thailand 4.0.” **วารสารครุศาสตร์สาร** 14 (1): 239-252.
- ทัศนีย์ ธารพร. 2563. “การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) กับอนาคตการจัดการศึกษาสำหรับสังคมในแบบฐานวิถีชีวิตใหม่.” **วารสารศิลปศาสตร์** 1 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2563): 25-39.
- เนาวนิตย์ สงคราม. 2553. **การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนบนเว็บแบบผสมผสานด้วยการเรียนรู้เป็นทีมและกระบวนการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างนวัตกรรม**

- ของนิสิต นักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต โสวัตต์ศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประทุม ฤกษ์กลาง. 2545. รายงานการวิจัย การสื่อสารภายในครอบครัวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- แฝงกมล เพชรเกลี้ยง. 2563. “การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานในยุค New Normal เพื่อส่งเสริมสมรรถนะ การออกแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกของนักศึกษาครู.” วารสารครุศาสตร์สาร 14 (2): 71-83.
- ไพฑูรย์ กานต์ธัญลักษณ์. 2557. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานด้วยการเรียนแก้ปัญหาร่วมกันและเทคนิคซินเนคติกส์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาครู. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มนต์ชัย เทียนทอง. 2549. “Blended Learning: การเรียนรู้แบบผสมผสานในยุค ICT (ตอนที่ 2).” วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม 1,2 (พฤษภาคม-ธันวาคม): 48-56.
- ศศิพันธุ์ เปี่ยมเปี่ยมสิน และคณะ. 2561. การศึกษาปฐมวัย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการสื่อและสิ่งพิมพ์กราฟิกไซท์.
- สมพร เทพสิทธิธา. 2538. ครอบครัวไทยในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร: สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย.
- สายชล จินใจ. 2550. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานรายวิชาการเขียนโปรแกรมภาษาคอมพิวเตอร์ 1 สาขาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- สุวิมล มธุรส. 2564. “การจัดการศึกษาในระบบออนไลน์ในยุค NEW NORMAL COVID-19.” วารสารรัชต์ภาคย์ 15 (40): 33-42.
- หริลักษณ์ บานชื่น. 2549. การนำเสนอรูปแบบการเรียนคณิตศาสตร์แบบผสมผสานด้วยการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- อนรรฆ สาสุข. 2556. รายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน และเปลี่ยนแปลงเจตคติของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในรายวิชา ง 31101 เทคโนโลยีสารสนเทศ. คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อัญชลี ศรีรุ่งเรือง. 2558. ผลการเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยการเรียนแบบร่วมมือ วิชา คอมพิวเตอร์ ที่มีต่อความรู้พื้นฐานด้านสื่อและการทำงานร่วมกับผู้อื่น ของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา, มหาวิทยาลัยศิลปากร.